

ניהול הסכסוך: השלב הבא

אלוף (מיל') גיורא איילנד

ברמת היום קובעים הישראלים והפלסטינים את סדר היום של הסכסוך. ואולם גורמים בינלאומיים מגלים עניין ישיר בסכסוך ומעורבים בניסיון להביאו לידי סיום. מעורבות זו יוצרת לעתים קואליציות בנושאים שונים, ולא בהכרח על-פי הצפוי. כך, למשל, התגבשו שתי עמדות בנוגע לבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית: הממשל האמריקני והחמאס צדדו בקיום הבחירות, בעוד ישראל והרשות הפלסטינית היו מעוניינות בדחייתן. המעורבות הבינלאומית בסכסוך מוסיפה אפוא נדבך של מור-כבות לחיפוש אחר דרך שתקדם פתרון.

להלן יתוארו זוויות הראייה של ארבעת הגורמים העיקריים – ישראל, הפלסטינים, הקהילה הבינלאומית והעולם הערבי – בנוגע לשלב הבא של ניהול הסכסוך.

הזווית הישראלית

המסר שהעבירה ישראל ב-38 השנים האחרונות לפלסטינים, לשאר העולם ובפרט לעולם הערבי היה, שהיא האחראית להתמודדות עם הבעיה הפלסטינית ולפתרונה, ושתעשה זאת בלי סיוע חיצוני וודאי בלא התערבות. המסר הזה בא לידי ביטוי ברור במעשה או במחדל בשש תחנות לפחות לאורך הדרך.

1. הסכם השלום בין ישראל לבין מצרים (1979): ישראל החזירה למצרים את סיני ועל-פי ההסכם השאירה בידה את האחריות לכינון אוטונומיה פלסטינית בשטחי הגדה המערבית ועזה;

אלוף (מיל') גיורא איילנד הוא ראש המועצה לביטחון לאומי

2. מלחמת לבנון (1982): ישראל עשתה מהלך צבאי בלבנון שתכליתו הייתה לפתור את הממד המציק של הבעיה הפלסטינית כפי שהתגבשה מצפון לגבול; 3. קונפדרציה בין הגדה המערבית לבין ירדן: נושא זה עלה על סדר היום האזורי כבר בשנת 1974 והדיון בו היה קונקרטי יותר בשנות השמונים של המאה העשרים. קונפדרציה בין ירדן לבין הגדה המערבית הייתה מעניקה ממד חדש לסכסוך הישראלי-ערבי, שכן הייתה מכלילה את הנושא הפלסטיני במסגרת סכסוך בין שתי מדינות – ישראל וירדן. ישראל ויתרה על האפשרות להקנות לסכסוך הקשר בין-מדינתי, שכמוהו יש רבים בעולם, ודבקה בהתמודדות ישירה עם העם הפלסטיני חסר העצמאות, הנמצא תחת כיבוש;

4. הסכם אוסלו (1993): משמעותו העיקרית של ההסכם הייתה, שהפלסטינים וישראל יודעים לפתור את הסכסוך ביניהם לרווחת שני הצדדים וכשלב לקראת יצירת מזרח תיכון חדש, והם יודעים כיצד לעשות זאת;

5. ועידת קמפ דייוויד (2000): אהוד ברק טען כי יש לו פתרון הנושא אופי בילטרלי שטוב עם שני הצדדים. כידוע, ניסיון זה כשל;

6. ההינתקות של ישראל מרצועת עזה (2005): משמעותה של ההינתקות היא פתרון ישראלי, מתוך אינטרס של ישראל, לבעיה ישראלית-פלסטינית משותפת. כלומר, גם כשאין פרטנר פלסטיני, אנחנו לא משתפים גורם שלישי.

המעשים או המחדלים של ישראל בתחנות אלה מסבירים כיצד הסכסוך הישראלי-פלסטיני, שבמקורו היה חלק מן הסכסוך הישראלי-ערבי, הגיע למצב בעייתי יותר בעבור ישראל מכפי שהיה בשנת 1967. ואולם אין משמעותה של החזרה לגבולות 1967 חזרה לאותה המציאות ששררה ערב מלחמת ששת הימים. לפני המלחמה הייתה מדינת ישראל אחראית לעצמה בלבד. הפלסטינים היו באחריות מדינות ערב. מצרים הייתה אחראית לרצועת עזה, וירדן הייתה אחראית לגדה המערבית. ואולם בשנים שחלפו נולדה ישות מדינית נוספת – הרשות הפלסטינית, שעתידה להיות מדינת פלסטין. המדינה שבדרך הזאת חסרה תשתית של קיום עצמאי ולכן העולם מצפה שישראל תתמוך בה. נימוק מרכזי לדרישה זו הוא, שהסיוע למדינה הפלסטינית אמור לשרת את האינטרס של ישראל משום שהוא ייצב את המדינה הפלסטינית וימנע את נפילתה לידי גורמים רדיקליים. יותר מכך, המדינה הזאת תהיה מפוצלת טריטוריאלי ושבדי שתהיה בת קיימא יש לחבר בין שני חלקיה באמצעות כבישים ורכבות, גם במחיר של פגיעה בריבונות ישראל. במילים אחרות, העולם מצפה מישראל גם שתחזור לגבולות 1967 וגם שתקבל אחריות על ישות מדינית נוספת.

הזווית הפלסטינית

הוויכוח העיקרי בינינו לבין הפלסטינים אינו עוסק בתוכן אלא בתהליך. אנחנו על פי פרשנותנו את מפת הדרכים, טוענים כי לא נכון להתחיל כל דיאלוג מדיני טרם פרקה הרשות הפלסטינית את כל תשתיות הטרור. עמדת הפלסטינים הפוכה מעמדתה של ישראל. בניגוד גמור לעמדתה של ישראל,

גורסים הפלסטינים שאי-אפשר להתקדם לקראת מדינה ששוררים בה חוק אחד ונשק אחד כל עוד השטחים נתונים תחת כיבוש ישראלי ולפני מימוש של פתרון מדיני מוסכם. ולכן דורשת הרשות הפלסטינית לוח זמנים מחייב לתהליך שיוביל להסדר, ומעל לכול – ערבויות בינלאומיות לכך שישראל תמלא את חלקה בשלבים המוגדרים לקראת סיום הסכסוך. רק לאחר חתימת ההסכם יהיה אפשר אולי להתעמת עם החמאס. הניגוד בין עמדת הפלסטינים לבין עמדת ישראל בנוגע להתנהלות תהליך של שלום אינה חדשה, ובשנה האחרונה אף

אלוף (מיל") גיורא איילנד

העמיק הפער בין העמדות. לפיכך אמירות בנוסח "ההינתקות מרצועת עזה פתחה חלון הזדמנויות לחידוש התהליך" אינן משקפות את המציאות הפוליטית השוררת בשטח.

הזווית הבינלאומית

הציפייה לפתרון מהיר: העולם מצפה ליישום מהיר של הפתרון הזה משום שלדעתו הפתרון כבר קיים. הפתרון הזה הוא למעשה תכנית קלינטון, המקובלת (עם התאמות קלות) כנוסחה המאזנת בין צרכיה של ישראל לבין שאיפות הפלסטינים. לפי התכנית הזאת תיאלץ ישראל לוותר בתחום הטריטוריאלי ולמסור לידי הפלסטינים שטח גדול מכפי שהייתה מעוניינת; הפלסטינים,

לעומת זאת, יסכימו לשיבת פליטים מצומצמת מכפי שהיו מעוניינים. יותר מכך, הן לדברי דוברים פלסטינים והן לגרסתם של דוברים ישראלים מסוימים, שני הצדדים היו קרובים להסכם ברוח התכנית הזאת בוועידת קמפ דייוויד (2000) ובפסגת טאבה (2001).

סיבה נוספת לציפייה לפתרון מהיר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני היא שהעולם מאס בו. באמצע שנת 2005 החליטו המשתתפים בכינוס ה-8G להשקיע עוד שלושה מיליארד דולר בסיוע לפלסטינים, אולם המדינות התורמות אינן רואות בסיוע זה עזרה לפלסטינים, אלא גם מפרשות אותו כמימון להמשכו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הרי הבעיות בשטחים נובעות מהמציאות הפוליטית שאינה מאפשרת לישות הפלסטינית לקיים את עצמה. הציפייה היא, שעם תום הכיבוש יבואו לידי פתרון גם הבעיות הכלכליות ואיתן יקטן הצורך בהמשך התרומות.

סיעון נוסף בראייה הבינלאומית הוא, שלא זו בלבד שהבעיות בשטחים יבואו לידי פתרון לאחר שישראל תיסוג מהם, אלא גם בעיות המעיקות על מדינות אחרות. ראש ממשלת בריטניה טוני בלייר אמר בריאיון, שאמנם הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינו הסיבה האמיתית לפיגועים שעושים בלונדון פקיסטנים וגורמים אחרים, אך הסכסוך מספק להם תירוץ. לטענתו, כשיפתר הסכסוך תישלל מהטרוריסטים העילה לפיגועים. הקישור הזה בין הסכסוך לבין הטרור בזירה הבינלאומית מקנה יתר תוקף לדחיפות שהעולם מייחס לצורך בהסדר. (עם זאת יש פער בין המידה שבה הקהילה הבינלאומית מעוניינת בסיום הכיבוש לבין מידת העניין בהקמתה של מדינה פלסטינית

המשמעויות לישראל

הפרדיגמה הרווחת בציבור הישראלי, בעולם הערבי ובקהילה הבינלאומית היא, שהסדר של "שתי מדינות לשני עמים" מתבסס על שתי הנחות: ראשית שגבולות ה פתרון כולו הם בין הירדן לים, ושנית שקו הגבול בין שתי המדינות יתבסס על קווי 1967.

למשל ההיבט הדמוגרפי הכולל. ברצועת עזה חיים כיום 1.4 מיליון בני אדם. בעוד 15 שנה יהיה מספר תושבי הרצועה גבוה מ-2.5 מיליון. קשה להניח שחבל עזה, כחלק מישות פלסטינית אוטונומית או עצמאית, יהיה אזור שתושביו נהנים מאיכות חיים ומרמת חיים סבירות. בכל מקרה, הדיון הדמוגרפי צריך להביא בחשבון את המספר הכולל של בני האדם החיים בחבל הארץ שבין הירדן לים. היום חיים באזור הזה כ-11 מיליון תושבים, ובשנת 2050 יחיו בו למעלה מ-30 מיליון בני אדם. האזור שמקו באר שבע וצפונה, ובכלל זאת רצועת עזה והגדה המערבית, יהיה הצפוף ביותר בעולם. ההתפתחות הזאת תיצור מצוקת משאבים – מים, שטח וכדומה – ולמצוקה זו יהיו השלכות חברתיות ופוליטיות חמורות. לפיכך חלק מן הבעיות שבשורש הסכסוך הישראלי-פלסטיני אינן קשורות רק לקושי של שני הצדדים בקבלה הדדית, אלא גם למאפיינים הדמוגרפיים של חבל ארץ כה קטן שחיים בו שני העמים.

בתקופה הקרובה, בוודאי בתקופת הבחירות, הוויכוח בישראל אינו על התוכן של הסדר אפשרי עם הפלסטינים אלא על התהליך בלבד. במשתמע מקבלות לפחות כל המפלגות הגדולות את תקפותה של הפרדיגמה הקיימת: שתי מדינות בין הירדן לים.

מדיניים לבעיה שמעורבים בה בין היתר שיקולים הומניטריים, עמדת ארצות-הברית מאוזנת יותר. לפיכך אין התמיכה האמריקאית מובטחת לישראל בכל נושא ובכל מקרה.

הקהילה הבינלאומית דבקה בפרדיגמה של שתי מדינות לשני עמים, כלומר מדינה פלסטינית בצדה של מדינת ישראל, וגורסת שהפתרון הזה לסכסוך ניתן למימוש מהיר. הבעיה היא, שפתרון זה לא יבטיח בהכרח יציבות

העולם הערבי

העולם הערבי אינו מעוניין בפתרון הסכסוך הישראלי – פלסטיני. אמנם העולם הערבי אינו רוצה מלחמה, אינו תומך באינתיפאדה ובאפשרות של הסלמת העימות הישראלי-פלסטיני, וודאי שאינו מעוניין בניצחון החמאס בבחירות. העולם הערבי מעוניין ביציבות, דהיינו המשך הסכסוך בגבולות נשלטים. יישוב הסכסוך יעלה לדיון שאלות שהמשטרים הערבים מנסים להתרחק מהן. החשש העיקרי הוא מדמוקרטיזציה, מליברליזם חברתי-כלכלי וכדומה. יישוב הסכסוך ישלול את העילה לדחות רפורמות בתחומים האלה. המשך הסכסוך מגן על המשטרים מפני לחץ של ארצות-הברית לדמוקרטיזציה. מדיניותו של המשטר המצרי בהקשר זה היא דוגמה מובהקת לכך.

עצמאית. בישראל נראות שתי המטרות האלה כאחת. ואולם הכיבוש, הסמל של האזרח הקטן במחסומים, נתפס בעולם כגורם מפריע הרבה יותר מהיעדרה של מדינה פלסטינית על המפה).

פתרון מהיר של הסכסוך הישראלי-פלסטיני מתבקש גם כחלק מן המאמץ של ארצות-הברית לקדם דמוקרטיזציה במזרח התיכון. הנושא הפלסטיני נתפס בעיני הממשל בהקשר רחב יותר – ככזה שיישובו יקל את תהליך הדמוקרטיזציה באזור כולו. הממשל מנסה לקדם שתי מטרות מתנגשות – דמוקרטיזציה ויציבות. הדמוקרטיזציה היא המטרה החשובה בין השתיים מכיוון שיציבותם של משטרים פרו-מערביים, שמרניים ודיקטטוריים במזרח התיכון היא בעיניו מדומה. אירועי ה-11 בספטמבר 2001 הם ראיה לאיום העלול לצמוח מתוך היציבות המדומה הזאת. לכן הדמוקרטיזציה אמורה לקדם יציבות אזורית בטווח הארוך, גם אם בטווח הקצר תיגרם אי-יציבות עקב תהליך השינוי הפוליטי. הביטוי המובהק לדמוקרטיזציה הוא בחירות, והממשל עודד את עריכתן באפגניסטן, בעיראק וברשות הפלסטינית. כמו כן אין הממשל מתנגד להשתתפות החמאס בבחירות – הגם שאינו "מאושר" מכך – אם התמודדות זו היא תנאי לקיום הבחירות במועדן.

תמיכת ארצות-הברית בישראל, בייחוד בכל הקשור לביטחונה, היא יציבה, חוצה ממשלים והיא חלק מן האתוס הלאומי האמריקני שהוא מעבר לאינטרסים, ברוח מה שכתב הנשיא בוש ב-14 באפריל 2004, שבראית הממשל ישראל צריכה להיות חזקה מספיק כדי להגן על עצמה בכוחות עצמה מפני כל אויב ומפני כל קואליציה אפשרית. ואולם כשמדובר בפתרונות

מהן שלוש הגישות?

הגישה הראשונה היא זו שביטא יושב ראש מפלגת העבודה עמיר פרץ באמרו שיש לחזור לתהליך אוסלו כדי לדון על הסדר קבע. הנחת המוצא של גישה זו לתהליך הישראלי-פלסטיני היא, שרק תהליך מדיני ימוסס ולו חלקית את המניעים לטרור. התפיסה הזאת כבר נוסתה, ועדיין יש טעם לנסותה שוב תוך תיקון שגיאות טקטיות מן העבר.

הגישה השנייה היא הבסיס הרעיוני למפת הדרכים. על-פי הפרשנות של ישראל, כל עוד אין פתרון לבעיית הטרור אי-אפשר להחיות את התהליך המדיני. ישראל תילחם בטרור עד שהפלסטינים יבינו שעליהם לבלום אותו לפני שאפשר לשוב ולנהל משא

ומתן. התהליך הזה יתמשך שנה, שנתיים, חמש או עשר שנים.

הגישה השלישית היא, שעל ישראל לנקוט צעדים חד-צדדיים – קטנים, גדולים או משמעותיים ביותר – כגון נסיגה עד גדר ההפרדה. בעתיד תתחדש אולי ההידברות עם הפלסטינים, אך בינתיים תפעל ישראל לבדה ותגבש לעצמה מציאות ביטחונית יציבה. הגישה הזאת היא הממקדת בימים אלה את הדיון הציבורי בישראל.

סיכום

בזמן הקרוב עומדת על הפרק שאלת ההידברות עם החמאס. ישראל אינה שבעת רצון מהשתתפות החמאס בבחירות למועצה המחוקקת הפלסטינית, אך אינה מנסה

למנוע בכוח את קיום הבחירות. יש להניח כי גם אם לא יזכה החמאס ברוב, הישגו יהיה ניכר, כך שיהפוך אותו לחלק מהרשות המבצעת הפלסטינית, ובכלל זה הממשלה ומנגנוני הביטחון. מקצת ממפקדי הכוחות הפלסטיניים יהיו אפוא אנשי חמאס. התפתחות זו מחייבת לגבש דרכי פעולה מתאימות.

לטווח הארוך יותר, השאלה היא, איזו גישה תאומץ בנוגע לתהליך ההתמודדות עם הסכסוך. הקהילה הבינלאומית דבקה בפרדיגמה של שתי מדינות לשני עמים, כלומר מדינה פלסטינית בצדה של מדינת ישראל, וגורסת שהפתרון הזה לסכסוך ניתן למימוש מהיר. הבעיה היא, שפתרון זה לא יבטיח בהכרח יציבות.